

УДК 378.147 : 61(477.84)

АКТУАЛІЗАЦІЯ МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОДИПЛОМНОЇ ПІДГОТОВКИ ЛІКАРІВ ТА ПРОВІЗОРІВ ЯК СКЛАДОВА ЕФЕКТИВНОЇ КАДРОВОЇ ПОЛІТИКИ В ГАЛУЗІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

С. М. Копитов, В. В. Вороненко, О. П. Волосовець, Ю. С. П'ятницький,
І. С. Вітенко, І. В. Мельник

*Міністерство охорони здоров'я України,
Центральний методичний кабінет з вищої медичної освіти МОЗ України*

ACTUALIZATION OF METHODOLOGICAL PROVISION OF PRE-DIPLOMA TRAINING OF DOCTORS AND PHARMACEUTISTS AS A COMPONENT OF EFFECTIVE STAFF POLICY IN PUBLIC HEALTH SPHERE

S. M. Kopytov, V. V. Voronenko, O. P. Volosovets, Yu. S. Pyatnytskyi,
I. S. Vitenko, I. V. Melnyk

*Ministry of Public Health of Ukraine,
Central Methodical Cabinet of Higher Medical Education*

Стаття присвячена проблемі підвищення ефективності кадрової політики в галузі охорони здоров'я, зокрема представлений аналіз методичного забезпечення додипломної підготовки лікарів та провізорів як важливої її складової.

The article adduces the problem of efficiency increase of staff policy in the analysis of methodical provision of pre-diploma training of doctors and pharmacists as an important its component.

Вступ. Розвиток та реформування національної системи охорони здоров'я є неможливими без підготовки нового покоління висококваліфікованих медичних працівників, подальшого впровадження інноваційних технологій навчання та форм організації навчального процесу з урахуванням традицій вітчизняної вищої медичної і фармацевтичної школи та процесу інтеграції національної вищої освіти до Європейського освітнього простору.

Основна частина. З метою забезпечення поліпшення функціонування та інноваційного розвитку освіти в Україні, підвищення її якості та доступності, інтеграції до Європейського освітнього простору із збереженням національних досягнень і традицій Президентом України затверджено Указ від 30.10.2010 р. № 926/2010 “Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні”, яким 2011 рік оголошено Роком освіти та інформаційного суспільства [3].

Концепцією розвитку вищої медичної освіти в Україні, затвердженою спільним наказом Міністерства охорони здоров'я України та Національної академії медичних наук України від 12 вересня 2008 року № 522/51, реалізація якої здійснювалась протягом 2008–2010 років, було передбачено виконання системи заходів, спрямованих на підвищення якості підготовки фахівців-медиків та фармацевтів, інтеграції медичної освіти і науки, вирішення кадрових проблем у галузі, забезпечення конкурентоспроможності випускників вищих навчальних закладів на вітчизняному та міжнародному ринках праці [1].

Як засвідчив аудит Рахункової палати України, деякі ключові положення Концепції залишилися невиконаними – законодавчо не врегульовано питання створення мережі університетських клінік вищих медичних навчальних закладів, організації дистанційної форми навчання, збільшення обсягів підготовки та

перепідготовки молодших спеціалістів з медичною освітою та лікарів відповідно до потреб регіонів, запровадження у вищих навчальних закладах IV рівня акредитації та закладах післядипломної освіти визначеного чинним законодавством співвідношення викладач-студент (слухач, лікар - інтерн) 1 до 6 (4,5; 5).

Слід підкреслити, що граничні обсяги фінансування МОЗ в умовах світової економічної та фінансової кризи виявилися недостатніми для втілення важливих концептуальних засад розвитку вищої медичної освіти та стабілізації кадрової ситуації галузі. У закладах охорони здоров'я системи МОЗ залишаються вакантними 25 тисяч 64 посади лікарів та 311 – провізорів. За оперативними даними Міністерства, вже у 2011 році дефіцит лікарів в Україні сягатиме 49 тисяч 944 особи, щорічно вибуває із галузі (природна плінність) – 7 тисяч 228 фахівців. Ураховуючи зазначене, затверджений у 2010 році обсяг державного замовлення МОЗ на підготовку лікарів в кількості 4222 осіб та проектний обсяг 2011 року (4568 осіб), який надано до Мінекономіки, є недостатніми і не компенсують навіть щорічні природні втрати медичних кадрів.

З огляду на зазначене та на виконання доручення Президента України від 19 листопада 2010 року “Щодо реформування системи охорони здоров'я, спрямованої на підвищення якості і доступності медичної допомоги для громадян України” Міністерством затверджено наказ МОЗ України від 03.12.2010 р. № 1074 “Про заходи МОЗ України щодо удосконалення підготовки лікарів” та проект Програми розвитку вищої медичної освіти до 2015 року, яка була оприлюднена на офіційному сайті МОЗ України з метою громадського обговорення. Одним з основних напрямів реалізації поставлених у Програмі завдань визначено удосконалення державних освітніх стандартів підготовки медичних кадрів та механізмів формування державного замовлення на підготовку лікарів.

Необхідною умовою покращання якості підготовки фахівців медичного спрямування є впровадження у навчальний процес засад доказової медицини та сучасних стандартів надання медичної допомоги. Цей процес неможливий без оновлення навчальних планів та програм підготовки фахівців усіх спеціальностей і створення сучасних підручників, посібників, атласів та іншої навчально-методичної літератури. На сьогодні МОЗ України затверджено оновлені Типові програми з усіх навчальних дисциплін (1–6 курсів) для спеціальностей “Лікувальна справа”, “Педіатрія”, “Медико-профілактична справа”, які розроблені відповідно до вимог кредитно-модульної системи організації навчального процесу.

Наказом МОЗ України від 19.10.2009 р. № 749 “Про затвердження та введення нового навчального плану підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня “спеціаліст” кваліфікації “лікар” у вищих навчальних закладах IV рівня акредитації за спеціальностями “Лікувальна справа”, “Педіатрія”, “Медико-профілактична справа” із змінами, внесеними наказом від 08.07.2010 р. № 539, регламентовано збільшення кількості навчальних годин складової практичної підготовки фахівців для спеціальності “Лікувальна справа” з таких дисциплін, як “Внутрішня медицина”, “Педіатрія”, “Хірургія”, “Неврологія”, введено дисципліну “Екстрена та невідкладна медична допомога”. Загалом блок дисциплін професійної підготовки збільшено з 238 кредитів (7140 год, з них аудиторних 4520 год) до 240 кредитів (7200 год, з них аудиторних 4770 год).

Протягом 2010–2011 навчального року провідними фахівцями вищих навчальних закладів IV рівня акредитації, перш за все опорних кафедр, підготовлено 189 програм, у т. ч. для спеціальностей “Лікувальна справа”, “Педіатрія”, “Медико-профілактична справа” – 21, “Стоматологія” – 34, “Медична психологія” – 62, напрямку “Фармація” – 72. Програми затверджено МОЗ України в установленому порядку. Найбільшу кількість програм протягом 2010–2011 навчального року розроблено фахівцями Національного медичного університету імені О. О. Богомольця (48), Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького (34), Української медичної стоматологічної академії (7), Одеського національного медичного університету (7).

Найбільшу кількість тиражовано типових навчальних програм у Національному медичному університеті імені О. О. Богомольця (36), Вінницькому національному медичному університеті ім. М. І. Пирогова (22), Буковинському (20) та Луганському (14) державних медичних університетах, Харківському національному медичному університеті (17), Національному фармацевтичному університеті (15).

На виконання доручення Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2010 р. № 69/158/1/1-10 до доручення Президента України від 19 листопада 2010 р. № 1-1/2753 “Щодо реформування системи охорони здоров'я, спрямованого на підвищення якості і доступності медичної допомоги для громадян України”, Міністерством затверджено Наскрізну програму підготовки студентів медичних факультетів та лікарів-інтернів для оволодіння практичними навичками та методиками, необхідними для подальшої роботи на посадах лікарів загальної практики – сімейної медици-

ни”. Програму розроблено фахівцями Тернопільського державного медичного університету імені І. Я. Горбачевського, прорецензовано спеціалістами профільних кафедр Національного медичного університету імені О. О. Богомольця та Національної медичної академії післядипломної освіти імені П. Л. Шупика).

Отже, в 2011–2012 навчальному році цю програму буде впроваджено в практичну діяльність вищих медичних навчальних закладів IV рівня акредитації МОЗ України. Міністерство охорони здоров’я України візьме під особливий контроль виконання вищими навчальними закладами цієї програми та здійснюватиме моніторинг якості оволодіння студентами та лікарями-інтернами практичних навичок, передбачених у навчальній програмі, та які є необхідними для подальшої роботи на посадах лікарів за спеціальністю “Загальна практика – сімейна медицина”. Слід зазначити, що питання покращання практичної підготовки лікарів, зокрема з фаху “Загальна практика – сімейна медицина” в умовах реформування галузі охорони здоров’я перебуває під особистим контролем міністра охорони здоров’я України І. М. Ємця та керівництва країни.

З метою формування у майбутніх лікарів елементів критичного клінічного та наукового мислення у навчальні плани додипломної підготовки введено елективний курс “Методологія доказової медицини”. Програма підготовлена фахівцями НМУ імені О. О. Богомольця, затверджена у 2010 році МОЗ України в установленому порядку та направлена в усі вищі медичні навчальні заклади для впровадження.

З метою забезпечення якісної підготовки лікарів з питань медицини невідкладних станів ректорам вищих медичних (фармацевтичного) навчальних закладів IV рівня акредитації було доручено забезпечити організацію вивчення алгоритмів діагностики та надання медичної допомоги при невідкладних станах відповідно до стандартизованих протоколів МОЗ України.

З метою забезпечення актуалізації навчальних планів та програм Міністерство активно співпрацює з фахівцями Національної академії медичних наук України. Так, спільно розроблено та затверджено Міністерством наскрізну інтегральну програму послідовного вивчення основ трансплантології студентами-медиками. Зазначені питання включені у навчальні плани та програми підвищення кваліфікації викладачів клінічних кафедр.

МОЗ України є в числі небагатьох центральних органів виконавчої влади, які мають у своєму підпо-

рядкуванні вищі навчальні заклади та стовідсотково виконали план державного замовлення на підготовку лікарів і майже стовідсотково (99,5 %) – План цільового прийому сільської молоді. У 2010 році на ці місця було зараховано 1028 осіб, що склало 24 % від Плану прийому лікарів. Професійно-орієнтована робота з абітурієнтами у вищих навчальних закладах МОЗ проводиться на належному рівні на підставі нормативно-правових актів МОЗ – наказів від 12.09.08 р. № 522/51 “Про затвердження Концепції розвитку вищої медичної освіти в Україні” (спільний наказ МОЗ та НАМН України, погоджений з МОН) та від 27.11.08 р. № 687 “Про покращання виховної роботи у вищих медичних та фармацевтичних навчальних закладах I – IV рівнів акредитації, закладах післядипломної освіти, науково-дослідних установах і закладах охорони здоров’я”.

На виконання розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 січня 2010 року № 150-р “Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції державної системи професійної орієнтації населення на період до 2011 року” провідними фахівцями Національного медичного університету імені О. О. Богомольця, Української медичної стоматологічної академії та Національного фармацевтичного університету підготовлено навчальні програми курсів профорієнтованого спрямування молоді до вступу у вищі медичні та фармацевтичні навчальні заклади за спеціальностями “Лікувальна справа”, “Педіатрія”, “Медико-профілактична справа”, “Стоматологія”, “Фармація”, “Клінічна фармація”, “Технологія парфумерно-косметичних засобів”, “Технологія фармацевтичних препаратів”, які затверджені МОЗ України та направлені для впровадження у вищі навчальні заклади МОЗ та МОН України [2].

На виконання Указу Президента України від 6 квітня 2009 р. № 220/2009 “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 27 лютого 2009 р. “Про біологічну безпеку України” фахівцями Одеського національного медичного університету підготовлені типові програми з дисципліни “Основи біоетики та біобезпеки” й елективних курсів “Медичні аспекти біоетики та біобезпеки”, “Медичні і психологічні аспекти біоетики та біобезпеки”, які у 2011 році затверджені МОЗ України в установленому порядку та направлені у вищі медичні навчальні заклади.

Питання забезпечення якісної підготовки лікарів з проблем ВІЛ-інфекції та СНІДу перебувають в постійному полі уваги Міністерства та керівництва дер-

жави. На виконання наказу МОЗ України від 08.05.2009 р. № 313 “Про оптимізацію підготовки спеціалістів з питань ВІЛ-інфекції та попередження передачі ВІЛ від матері до дитини” в рамках реалізації “Загальнодержавної цільової програми забезпечення профілактики ВІЛ-інфекції, лікування догляду та підтримки ВІЛ-інфікованих, хворих на СНІД на 2009–2013 роки”, затвердженої Постановою Кабінету Міністрів України від 04.03.2004 р. № 264, співробітниками Одеського національного медичного університету розроблено типову наскрізну навчальну програму “Профілактика ВІЛ-інфікування, попередження ВІЛ від матері до дитини, діагностики, лікування ВІЛ-інфікованих та соціально-психологічної підтримки людей, що живуть з ВІЛ”, яка затверджена в установленому порядку та впроваджена в усіх вищих медичних навчальних закладах України.

Указом Президента України “Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні” Кабінету Міністрів України доручено забезпечити запровадження, починаючи з 2011 року, національної системи моніторингу рівня якості освіти та участь української сторони у відповідних міжнародних моніторингових дослідженнях. У зв’язку з зазначеним МОЗ України запроваджено створення у структурах навчально-методичних відділів навчальних закладів секторів моніторингу якості освіти.

Зважаючи, що в 2011 році відбудеться перший випуск лікарів, які навчались за навчальним планом підготовки на засадах кредитно-модульної системи організації навчального процесу, роботу зазначених підрозділів необхідно зосередити на проведенні об’єктивної оцінки якості теоретичної та практичної підготовки студентів, розробки рекомендацій для подальшого удосконалення організації навчального процесу.

Наголошуємо, що поступальний розвиток вищої медичної освіти можливий лише за умови впровадження у навчальний процес нових інформаційних, телекомунікаційних технологій, інтерактивних форм та методів навчання. Міністерство охорони здоров’я України вже доручило ректорам вищих медичних (фармацевтичного) навчальних закладів виконати завдання, визначені розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2010 р. № 12728 “Про затвердження плану заходів щодо розвитку вищої освіти на період до 2015 року”, забезпечити технічну і технологічну модернізацію засобів впровадження сучасних інформаційних технологій.

З метою забезпечення координації роботи вищих медичних (фармацевтичного) навчальних закладів,

спрямованої на реалізацію державної політики у галузі медичної освіти, зокрема з удосконалення змісту навчання, покращання якості освіти та її інтеграції в Європейське та світове співтовариство, Міністерством підготовлено для затвердження проект наказу щодо створення координаційної науково-методичної ради з вищої медичної освіти. До складу ради включено проректорів з навчальної (науково-педагогічної) роботи, керівників науково-методичних лабораторій з питань медичної та фармацевтичної освіти, членів робочої групи МОЗ України щодо запровадження положень Болонської декларації у навчальний процес.

З метою підтримки інтересу суспільства до проблем та здобутків вищої медичної та фармацевтичної освіти вищі навчальні заклади МОЗ систематично беруть участь в щорічних Міжнародних спеціалізованих виставках “Освіта та кар’єра”, які організовує Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України спільно з різними громадськими організаціями.

Остання дев’ятнадцята Міжнародна спеціалізована виставка “Освіта та кар’єра – 2011” і виставка закордонних навчальних закладів “Освіта за кордоном” відбулися 7–9 квітня 2011 року в м. Києві.

У виставці брали участь і вищі медичні та фармацевтичні навчальні заклади МОЗ України – Вінницький національний медичний університет ім. М. І. Пирогова, Луганський державний медичний університет, Національний медичний університет імені О. О. Богомольця, Національний фармацевтичний університет, Українська медична стоматологічна академія, Харківський національний медичний університет, Харківська медична академія післядипломної освіти.

Серед номінацій були: видання підручників та навчальних посібників нового покоління; інноваційний розвиток освіти та сучасні педагогічні технології; міжнародне співробітництво в галузі освіти і науки; профорієнтована робота серед молоді; компетентнісний підхід в освітній діяльності вищої школи; кращий дизайн виставкового стенду та реклами досягнень навчального закладу; досягнення у працевлаштуванні випускників ВНЗ.

Оцінку якості, представлену на виставці робіт, проводили наукові інститути Національної академії педагогічних наук України, Інститут інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України та провідні фахівці Товариства “Знання” України.

Нагороди у номінаціях отримали і вищі навчальні заклади системи МОЗ України, серед них – Національний медичний університет імені О. О. Богомольця;

Харківський національний медичний університет; Національний фармацевтичний університет; Луганський державний медичний університет; Українська медична стоматологічна академія; Український медичний ліцей Національного медичного університету імені О. О. Богомольця.

За багаторічну науково-педагогічну діяльність з розбудови національної освіти почесне звання “Лідер національної освіти” отримали Національний медичний університет імені О. О. Богомольця; Харківський національний медичний університет; Національний фармацевтичний університет; Луганський державний медичний університет; Українська медична стоматологічна академія.

Подяками “За багаторічну інноваційну педагогічну діяльність з модернізації освіти України” нагороджені ректор Національного медичного університету імені О. О. Богомольця В. Ф. Москаленко, ректор Харківського національного медичного університету В. М. Лісовий, ректор Національного фармацевтичного університету В. П. Черних.

Література

1. Про затвердження Концепції розвитку вищої медичної освіти в Україні : наказ МОЗ та АМН України від 12.09.2008 р. № 522/51.
2. Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції державної системи професійної орієнтації населення на

Також у 2011 році Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України було проведено чотирнадцяту міжнародну виставку навчальних закладів “Сучасна освіта в Україні – 2011” (16 лютого 2011 року) в рамках якої традиційно було проведено Конкурс з номінацій. Нагороди, якими відзначено вищі медичні заклади МОЗ України, є визнанням їх значних досягнень у сфері професійної освіти молоді України.

Висновок. Таким чином, забезпечення поліпшення якості підготовки фахівців-медиків та фармацевтів нового покоління можливе за умови поліпшення матеріально-технічного, фінансового та методичного забезпечення вищих навчальних закладів, впровадження сучасних форм організації навчального процесу з урахуванням набутого вітчизняного досвіду підготовки студентів, використання новітніх інформаційних та комунікаційних технологій. Все це дозволить реалізувати стратегічні завдання, визначені державною політикою в гуманітарній сфері.

період до 2011 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 січня 2010 року № 150-р.

3. Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні : Указ Президента України від 30.10.2010 р. № 926/2010.